

utazáshoz kapcsolódó boldogság különböző típusaihoz sorolt megkérdezettek válaszait olvashatjuk – bár talán kissé soknak tűnik a 15 különböző kategória meghatározása.

A *Boldogító utazás* nemcsak megközelítésében, hanem némiképp stílusában és nyelvezetében is eltér a geográfiai munkák többségétől: több helyen – a szerző tapasztalatait is felhasználva – személyes hangvétellű, más esetekben pedig bátran nyúl olyan sokak által átélt élményekhez, mint egy film vagy egy különleges hely meglátogatása. Ezekre a mindennapi (azaz dehogymindennapi, sokkal inkább különleges, ünnepi) tapasztalatokra építve bontja ki a szerző a mondanivalóját, amivel „demisztifikálja” is a turizmust, hiszen utazóként és otthonunkban maradvagyaránt mindennapi életünk része. Ez utóbbi aspektusra – azaz a turizmus „elszenvedésére” – is kitér a mű, azzal, a népdalból kölcsönzött szellemes megállapítással összegezve, hogy „erdő mellett nem jó lakni”, azaz a helyiek gyakran életminőséget rontó tényezőként értékelik a lakóhelyükre érkező turizmust.

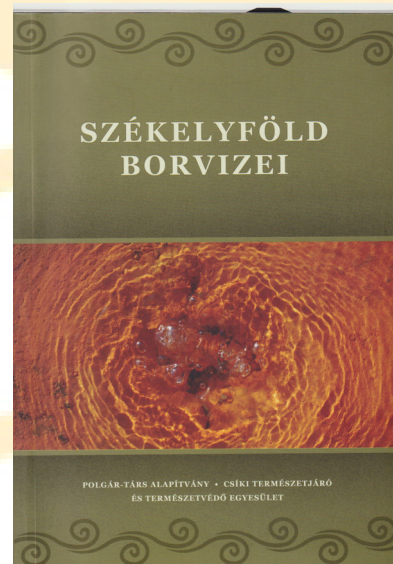
Néhány módszertani kérdést is felvet a szerző például a turizmushoz kapcsolódó rengeteg szubjektív elem (élmények, tapasztalatok) mérhetőségével kapcsolatban. Izgalmas vizsgálati lehetőséget jelenthet a kötetben egy fejezet erejéig megjelenő turisztikai niche, amely akár egy következő kutatás témáját is képezheti.

Összességében bátran kijelenthető, hogy a *Boldogító utazás* bátran ajánlható mindenkinek, akit érdekel a turizmus, legyen az geográfus, vagy „csak” utazni vágyó és szerető érdeklődő.

Dr. Boros Lajos, Szeged

A kétezer borvíz-forrás csodálatos világa

Jánosi Csaba, Berszán József, Jánosi Kincső, Kristály Ferenc, Szakáll Sándor és Ütő Gusztáv, 2010: *Székelyföld borvize*. Polgár-Társ Alapítvány, Csíki Természetjáró és Természetvédő Egyesület, Székelyudvarhely.

Megjelent a *Székelyföld borvizei* címen egy gyönyörű és okos könyv, tele színes képpel, grafikával, amit a Polgár-társ Alapítvány, valamint a Csíki Természetjáró és Természetvédő Egyesület jelentetett meg.

Jelen kiadvány igen részletes és elemző munkával 148 székelyföldi helységet mutat be, ahol egy-egy település közvetlen közelében néhol 10-15 csodálatosan gazdag forrás is található. A világ szinte egyedülálló természeti kincsét jelenítik meg, talán sehol a Földön nincs olyan hely,

ahol egy ilyen kis területen (a három székelyföldi megye – Maros, Hargita, Kovászna – területén) több mint kétezer forrást tartanak nyilván.

A kiadvány rendkívül alapos, gondos munka. Ebben a sorozatban már írtak a szerzők pl. 2005-ben megjelent kötetben a székelyföldi fürdőkről, gyógyhelyekről, amit ugyanez az egyesület és alapítvány jelentetett meg.

A *Székelyföld borvizei* ásványvíz-monográfia, egy fontos és hiánypótló jellegű munka. A kötet szerzői között találjuk a Jánosi család két képviselőjét is, Jánosi Csabát (aki már régebben is sok tanulmányt jelentetett meg a borvizekről, azok hidrogeológiájáról) és Jánosi Kincst, emellett Berszán Józsefet, Kristály Ferencet, Szakáll Sándort és Ütő Gusztávot. A szerkesztők: Jánosi Csaba és Péter Éva.

A gazdag kötet nem csak a borvizek kialakulását, keletkezését, a források állapotát, kémiai jellemzőit és a gyógyászatban felhasználható vizek sajátosságait elemzi, hanem bemutatja a palackozást, annak történetét, továbbá az évszázadokkal ezelőtt már megjelent reklámcímkeket és grafikai megoldásokat.

Ez az első legteljesebb összefoglalás erről a csodálatos (európai viszonylatban is) páratlan kincsről. Igaza van az előszóban idézett Somlói Józsefnek, aki így ír ezekről a vizekről: „egy anyag, amellyel naponta találkozunk, mégsem ismerjük, és nem tudunk róla semmit. Az élet maga a víz, ha zavaros és mocskos, az élet maga is az. Ha tiszta, és nyugodt, akkor az eget tükrözi.” Erről ilyen részletes és gondos leírást – mint már említettük – eddig nem találtunk.

Jelentős tudományos értéket képvisel a székelyföldi ásványvizek, azok ásványi kiválásainak, lerakódásainak ismertetése, amelyet Szakáll Sándor, Kristály Ferenc és Jánosi Csaba foglalt össze. Megismerkedhetünk a különböző forrásüledékek hihetetlen gazdag szín- és formagazdagságával, a különböző üledékek kémiai tulajdonságaival, valamint e lerakódások, kiválások gyógyhatásával.

A könyv felépítése is rendkívül didaktikus, gondos munkát mutat. Egy-egy területnek az összefoglalásánál (pl. ha Csíkszéket veszem) a szerzők elemzik az idetartozó geomorfológiai, geológiai sajátosságokat, az itt kialakult ásványvíz-források jellegét, a palackozás történetét, az egyes szájhagyományokkal is kialakult különböző jellegzetességeket, továbbá forrásonkénti elemző munkát kapunk minden egyes településre vonatkozóan.

Igen nehéz követni – éppen a borvizek fajtáinak gazdagsága következtében – a leírásokban szereplő elnevezéseket is, hiszen a savanyúvíz, borvíz, szejkésvíz, kénesvíz, bűdösvíz, sósvíz stb. kifejezések eredete a népi hagyományokban rejtőzik. A szerzők további kémiai adatokat szolgáltatnak a források vizeiről: a szilárd alkotórészek vagy biológiai „aktív” elemekről (így a lítium, a bróm, a jód, a fluor, az arzén, a rádium stb.), a gáztartalom eredetéről és mennyiségéről, a fizikai tulajdonságok és gyógyhatások között létező összefüggésekről stb.

Mint ismeretes, az Európai Unióba történő belépéssel az ásványvíz fogalmát kimerítő meghatározások és előírások is megváltoztak. Érvénytelen lett az a hagyományosnak is tekinthető meghatározás, mely szerint az ásványvizek kategóriájába a minimum 1000 mg/liter oldott szilárd alkotórészeket tartalmazó vizet lehetett csak sorolni. A sokkal gyengébb, sokszor jellegtelen, de Nyugat-Európában elterjedt, különböző vizek helyenként már az 500 mg/l-t meghaladó értéktől ásványvíznek minősülnek. (pl. Ausztriában, Olaszországban, Franciaországban, Svájcban). Olyan esetről is tudomásunk van, hogy még ezt a határértéket sem éri el az oldott anyagok mennyisége, de mivel a gáztartalom helyenként fontos szerepet játszik, így megkaphatja – éppen a gyógyhatása következtében – ezt a besorolást, de sajnos ez az általános tendencia nem a minőséget részesíti előnybe.

A kötet a vizek makro- és mikro elemzését is tartalmazza. A makroionok előfordulása alapján a vizek 49 osztályba sorolhatók be, ezen kívül ezekbe különböző főosztályok, fő- és altípusok is tartoznak. Így a legjellegzetesebbek a nátrium-kloridos, kalcium-hidrogénkarbonátos, kalcium-szulfátos vizek (az altípusokba pedig a nátrium-kalcium-szulfátos és a nátrium-kalcium-

magnézium-hidrokarbonátos vizek). Még számos egyéb, meszes, földes vagy vasas ásványi vizek, valamint a konyhasós vizek is léteznek, melyek jellemzésével is részletesen megismerkedhetünk.

Mindemellett gyönyörűek a múlt századokból származó képek, a történeti leírások, hiszen – mint ismeretes – a borvizek palackozása már a XVIII. században elkezdődött. Elsők között a korondi és a borszéki szénsavas vizek kerültek kereskedelmi forgalomba.

A korondiak már Mária Teréziától megkapták a sós víz felhasználásra az engedélyt. Sokszor ki is segítette őket ez a korszakban történő palackozás és szállítás, amikor nem tudták az árujukat másképp értékesíteni. Sajátos formakincse van ezeknek az első korszaknak, hiszen nyilvánvaló, hogy más formát és jellegzetességet kell ezeknek adni, ui., léteztek kétfülű korszok is, amelyek a vizek kizárólagos tárolását szolgálták.

Ezeknek a csodálatos borvizeknek a palackozásával megindult a borvizek címkéjének is az elkészítése, ami külön műfajt jelent. Ennek története, a palackozások során jelentkező grafikai és tartalmi változások több borvíz-múzeumban (Tusnádon, Székelyudvarhelyen, Borszáken), de hasonlóképpen különböző tájmúzeumokban is bemutatásra kerülnek. Ezek nagyon értékes kincsek, hiszen évszázados felfogást, különböző művészeti irányzatokat is képviselnek. Gyönyörű európai, sőt világszínvonalú megoldásokkal adják meg az egyes borvizeknek a sajátosságait, kémiai összetételén kívül tájleírást nyújtanak, de tájképeket is ábrázolhatnak, vagy más egyéb – pl. a gyógyhatásra vonatkozó – jellegzetességeket is tartalmazhatnak. Nagy előnye a könyvnek ennek a mondhatnánk félig a művészet-, félig a kereskedelem-történet körébe tartozó összeállítás, ami rendkívül gazdag és a borvizek sajátos ismertetését adja a sok gyönyörű címke révén.

Ami a felhasználás történetét illeti, a kötet már 1729-ből közöl egy feljegyzést, amikor Teleki Sándor gróf Teleki Pálhoz írt levelében e vizet, mint gyógyvizet ajánlja az ifjú Teleki József számára, hogy kigyógyítsa az úgynevezett „nyavalyájából”. Érdekes összefüggés létezik a székelyföldi ásványvíz-palackozás kezdete és az üveghuták megjelenése között. Már 1772 előtt léteztek az üveghuták, s ezzel kapcsolatosan a kereskedők időben rájöttek arra, hogy az oldott szén-dioxid megőrzését legjobban az üvegpalackok tudják biztosítani, és ily módon külön törvényeket is kezdeményeztek az üvegyártás érdekében. A palackozás történeti áttekintése végén eljutunk a távolról sem ideális pet-palack korszakig.

Nagyon jó, jellegzetes és szemléltető, egy-egy forráscsoport térképes ábrázolása, számozása, valamint a hozzákapcsolódó régi, nagyon szép egykori levelezőlapok felidézése.

A vonalas térképekről kitűnik az a gazdagság, ami szinte hihetetlen, pl. csak a Mohos-tó alatti részen, tehát Csíklázárfalvánál található források száma meghaladja a hatvanháromat. Azok a történelmi nevek is izgalmasak, amelyeket részben a források, részben pedig a települések még a mai napig is megőriztek. Érdekes a történelemnek az 1700-as évek elejéig történő visszaidézése, ameddig a szerzők követik az időben e települések és a hozzájuk tartozó ásványvizek bemutatását.

Üdvözölhető e gondos, igényes munka megjelenése, mely így összegzi ennek az egész kultúrának a történetét, elemzi jelenlegi állapotát, és mindegy kiegészítésül szolgál a Tusnádon megalakult első borvíz-múzeum anyagához. Jó lenne, ha ezt az impozáns, gyönyörűen illusztrált könyvet a hazai olvasóközönség szélesebb körével is meg tudnánk ismertetni, és az alulíró meg van győződve arról, hogy a szakma tekintetében e kötet biztos sikert érhetne el egész Európában.

Dr. Gööz Lajos, Nyíregyháza